

Zdena Tominová se narodila roku 1941 v Praze. Vystudovala herectví (DAMU) a filozofii (FF UK), do roku 1978 pracovala jako tlumočnice. Podepsala Chartu 77 a v letech 1979–1980 byla její mluvčí. Po nátlaku StB odešla v srpnu 1980 s rodinou do exilu ve Velké Británii, kde dosud žije a kde mj. pracovala v české sekci BBC.

VLASTNĚ TO SKONČILO DOST SMUTNĚ

Rozhovor se Zdenou Tominovou o rodinném životě pod tlakem StB a nuceném odchodu z vlasti

Kdy se o Vás začala zajímat Státní bezpečnost?

Když pomínu jedno udání z konce padesátých let, tak jsem se v hledáčku StB objevila koncem let sedmdesátých, v souvislosti s aktivitami mého tehdejšího manžela Julia Tomina. Figuruji ve svazku Strojník, v němž je, jak tomu estébáci hezky říkali, „rozpracováván“ Julius kvůli filozofickým přednáškám. Strojník je prozaické krycí jméno, protože Julius předtím pracoval jako strojník v holešovické elektrárně. Na mě StB vedla od roku 1978 spis s krycím jménem Biskup, takže já tvrdím, že jsem byla jedním z prvních ženských biskupů na světě. Kde na ten název přišli, to netuším. Jinak mě estébáci označovali heslem Strojník 1, Julius byl Strojník a náš starší syn Lukáš Strojník 2...

Čemu jste se věnovala v počátcích Charty 77?

Julius potřeboval značnou podporu v souvislosti s filozofickými přednáškami, které organizoval v našem bytě. Starala jsem se o něj, když držel protestní hladovku, o naše děti a taky o studenty, kteří k nám chodili. Taková tradiční ženská opora. V květnu roku 1978 ale zavřeli našeho kamaráda Jiřího Grušu za román Dotazník, což mne rozčílilo, a tak jsem začala organizovat kampaň za jeho propuštění. Tehdy jsem taky uplatnila svou paměť, vycvičenou z tlumočení. Když zavřeli Jaroslava Šabatu, tak si mě zvolil za důvěrníka, tudíž jsem se mohla účastnit soudního líčení. U soudu mi zabavili pero a zápisník, a tak jsem si jeho závěrečnou řeč uložila do paměti a až v noci ji přepsala na papír. U stejného soudu jsem zjistila, že umím velmi rychle podat tiskovou zprávu v několika světových jazycích, že mám dost odvahy a taky chuť něco dál dělat.

Kdy jste vlastně Chartu podepsala?

Právě v květnu 1978, v den, kdy jsem byla na příkaz StB propuštěna ze zaměstnání v Pražské informační službě. V jejich zájmu nebylo ani tak potrestat mě, jako spíš donutit manžela, aby si po odchodu z elektrárny našel další manuální zaměstnání a neměl tolik času na jiné aktivity. On pak skutečně začal pracovat v zoologické zahradě. Pro mě bylo na Chartě nejfantastičtější, že jsem získala skoro ze dne na den nějakých dvě stě blízkých přátel, mezi jinými i Martu Kubišovou, která byla tenkrát mluvčí. Často jsem za ní chodila a jednoho dne mi řekla, že čeká děťátko a bude muset „mluvčování“ nechat. Nabídla jsem jí tenkrát, že to za ni vezmu, ale ani ve snu mne nenapadlo, že bych byla zvolena.

Ženy v disentu, které měly děti, se setkávaly s výčitkami – například Natalia Gorbaněvská vyprávěla, kolik lidí ji vytýkalo a dodnes vytýká, že příliš riskovala, když vzala na demonstraci proti okupaci Československa svého malého syna. Zažila jste podobné reakce?

Pamatuju si na jednu jízdu taxíkem, během které mne estébáci sledovali. Když řidič zjistil, o co jde, řekl: „Já té Chartě fandím, kdybych neměl děti, šel bych do toho taky.“ Já jsem odpověděla, že jsem matka, že děti mám dvě – a on mne ani nedovezl domů. Vysadil mě na ulici s tím, že jsem naprostý blázen, téměř si uplivil. Dost podobně se k tomu stavěli třeba i někteří kolegové z práce nebo jedna příbuzná. Ale ti se vlastně spíš divili: „Vždyt máš děti. Co z nich bude? Vždyt ty jsi taková šikovná, mohla sis slušně vydělávat...“ Ale to vlastně nebyly výčitky, spíš nepochopení. A jinde jsem se naopak nacházela podporu. Někteří chartisté to třeba měli těžké v domech, kde žili, ale u nás to bylo naopak. Když policajti obcházeli sousedy, zvonili na každý zvonek a chtěli, aby lidi z baráku podepsali vymyšlenou stížnost na naši rodinu, aby dali najevo, že nás tam nechťejí. Nepodepsal to nikdo. A to se ti lidé samozřejmě báli, protože jsme měli v domě řadu měsíců příslušníky Veřejné bezpečnosti, ve dne v noci seděli před našimi dveřmi nebo dupali nahoru dolů, jelikož se třikrát za den střídali. Přesto se proti nám nikdo nepostavil.

A jak ten tlak prožívaly Vaše děti? Po roce 1989 se ukázalo, že StB vedla spis i na Vašeho sedmnáctiletého syna Lukáše...

Naše děti dospívaly rychle. Lukáš byl všude s námi, chodil na koncerty Plastiků a DG 307, byl u soudu s VONSem a sám napsal asi dva nebo tři texty do Svědectví. Prostě byl natolik dospělý, že už se v disentu angažoval sám. Přesto se mi zvedl žaludek, když jsem jeho sledovací spis viděla poprvé – estébáci si tam dali jeho školní fotku, na které je mu asi třináct let. Když se Lukáš třikrát nedostal na gymnázium, tak jsem to obřečela a říkala jsem si, panebože, co já to těm dětem dělám? Marek byl o dost mladší, ale taky to na něj dopadalo. Vzpomíná si například, jak mu jednou přišel táta naproti, když se vracel ze školního zájezdu. Julius měl tenkrát otevřenou sledovačku, takže se za ním držela šestsettrojka s policajty a spolužáci i rodiče se ptali, co se děje. Ve svazcích se taky dochoval záznam o jednání StB s kádrovým náměstkem Filmových studií Barrandov, aby Marek nemohl hrát ve filmu Krakonoš a lyžníci – a on se na to strašně těšil. Marek se choval nesmírně statečně. Když byla u nás jedna z mnoha razií, tak se přede mne postavil a chránil mě. Jeho spolužákům rodiče nedovolovali, aby si s ním chodili hrát k nám, tak se skamarádil s dětmi

dalších chartistů. Když jsem byla doma, měla jsem pořád jedno ucho ve střežu, abych zachytila, co se děje na chodbě, kde hlídali policajti. A jednou slyším dětské kníkání, tak jsem vylítla před dveře a tam plakal devítiletý Honza Jonák. Na zemi ležely hračky, které mu příslušníci VB vysypali na zem, když prohledávali jeho aktovku. Popadla jsem ho a vtáhla dovnitř. K těm policajtům jsem se tenkrát nechovala zrovna mírně.

Když v roce 1979 zavřeli chartisty a současně představitele Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Jiřího Dienstbiera a Václava Bendu, jak dlouho jste byla ve funkci mluvčí Charty sama? A jak jste to zvládala?

Všeobecně se traduje – a píše to i historik Vilém Prečan –, že když 29. května 1979 zatkli mé dva spolumulví, tak se ke mně ihned přidali Ladislav Hejránek a Jiří Hájek. To ale není pravda. Hejránek s Hájkem sice okamžitě vyjádřili ochotu zastoupit zadržené mluvčí, ale čekali jsme, jestli zatčené členy VONS nepropustí, takže jsem na to tak osm dní byla sama. To byla tenkrát strašně dlouhá doba. Zbyla jsem jenom já, takže na mne StB nasadila velkou sledovačku, bylo jich tolik, že se to už nedalo přehlédnout. Tři se mnou naskočili do tramvaje, další se kolem míhali v autech...

Můžete říct, jak ovlivňovalo policejní sledování Váš běžný život?

Kromě těch příkladů, o kterých už jste mluvila?

U nás na Letné jsem třeba chodila po ulici se sklopenou hlavou a koukala pořád na chodník, protože když jsem potkala nějakou bývalou spolužačku nebo sousedku, které mě pozdravily – „Jé, ahoj, tebe jsem už neviděla, nevím jak dlouho, nechceš jít na kafe?“ –, tak je pak čekalo fotografování, legitimování a tak dále. Když zatkli vedení VONS, tak nám do chodby před byt nasadili ty uniformované příslušníky, což byl obrovský nátlak. Dělili nás jen chatrné dveře, na které kdyby člověk lehce zatlačil, tak povolily. A všechno bylo slyšet. Já slyšela jejich rozhovory, nebo jak hrají karty, takže bylo jasné, že oni taky všechno slyší, třeba jak jdu na záchod. A měla jsem intenzivní pocit, že mě i vidí. Julius předtím rád zpíval při mytí nádobí, vždycky hlasitě a dost falešně, a pak najednou přestal, měl ostych. Prostě jsme neměli soukromí prakticky v ničem.

Ti esenbáci jen hlídali, nebo jste s nimi taky mluvili?

Legitimovali návštěvy při příchodu i při odchodu z bytu a většinou k nám nikoho nepustili. Někteří policajti neříkali nic, jiní zas měli uštěpačné poznámky. Můj osmdesátiletý otec vyšlapal čtyři patra a oni mu bránili, aby šel do bytu. Slyšela jsem, jak za dveřmi říká: „Jak mi to můžete udělat, vždyť to je moje dcera a moji vnuci!“ Tak jsem zase vyběhla ven. Drželi ho tam už dost dlouho a on se pokakal, protože trpěl rakovinou střev. Byly to prostě ošklivé chvíle, kdy se člověk až styděl sám za sebe, jak může něco takového dopustit. Nakonec k nám museli vozit mimopražské policisty, „kluky z Kladna“, jak říkali, protože ti pražští a letenští už u nás na chodbě odmítali sloužit. V hospodách v okolí se jim posmívali, že místo aby honili zloděje a štetky, tak hlídají dvě malé děti a psa.

Kvůli policejní šikaně jste se rozhodli odjet do Británie?

Pro mě bylo nejhorší, že to dopadalo na děti. Dochovaly se například dokumenty, jak se Lukáš potřetí hlásí na gymnázium. Je tam popsána dohoda s ředitelkou školy, že Lukáš nesmí dál studovat a že to musí vypadat, jako by se špatně učil. Což byl těžký úkol, protože měl skoro samé jedničky. Marek byl opravdu statečný kluk, ale zdálo se mi, že má strašně dospělé oči, že toho vidí víc, než má dítě vidět. Mě zmlátili, Lukáš taky dostal několikrát naface, a navíc za ním začala jezdit šestsettrojka. Představa, že mi sledují sedmnáctiletého syna, byla pro mě najednou neúnosná. A to nebylo všechno. Podařilo se jim rozbít Juliův bytový filozofický seminář, musel to v podstatě vzdát, protože prakticky každý seminář byl ukončen razií a zatčením účastníků. Manžel to nesl velmi těžce, a tak jsme nakonec přijali pozvání do univerzitního Oxfordu. Zvažovali jsme to asi rok.

V Británii žijete dodnes. Jaký byl příjezd a první roky?

Lidé si často neuvědomují, co znamená ztráta vlasti. Na Západě měl kdekdo pocit, že jsme zachráněni a tím to končí: Přijeli, hurá, jsou mimo nebezpečí! Nebyli schopni pochopit, co s člověkem udělá, když je zbaven občanství a nemůže už nikdy domů. V Čechách zas panovala a dodnes panuje představa, že emigranti se měli jako prasata v žitě. A to je opravdu nesmysl. V Oxfordu měli o nás a hlavně o Julia nejdřív velký zájem, protože pro ně byl zvláštní osobnost: pronásledovaný filozof. Nakonec tam ale žádné akademické zaměstnání nedostal a ukázalo se, že to pozvání ze všeho nejvíc vyjadřovalo podporu, solidaritu a že „Oxfordští“ byli trochu nešťastní, když jsme tam skutečně přijeli. I naše manželství se během dvou let po příjezdu rozpadlo. Těžko se to vysvětluje: Dlouho žijete pod intenzivním tlakem, pak ten tlak najednou zmizí a všechno je vzhůru nohama. Vlastně to tehdy skončilo dost smutně...

